

BOZOR IQTISODIYOTI

Urinboyeva Yulduz Pirnazarovna - i.f.f.dok., dotsent
Hatamov Samandar Abdulla o'g'li
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu amaliy ishda bozor iqtisodiyoti haqida ma'lumot va unga mos ravishda krasvord tuzilgan.

Аннотация: В данной практической работе были составлены соответствующие сведения о рыночной экономике и кроссворд.

Annotation: In this practical work, a crossword puzzle is created according to the information about market economy.

Kalit so'zlar: Bozor iqtisodiyoti, bozor iqtisodiyotidagi ishlab chiqarishlar, bozor iqtisodiyotiga o'tish tizimi, bozor iqtisodiyotida iqtisodiyotni tartibga solish.

Ключевые слова: рыночная экономика, производство в рыночной экономике, система перехода к рыночной экономике, регулирование экономики в рыночной экономике.

Key words: Market economy, productions in the market economy, the system of transition to the market economy, regulation of the economy in the market economy.

Bozor iqtisodiyoti - ishlab chiqarish, investitsiyalar va taqsimotga oid qarorlar bozordagi talab va taklifga asoslangan iqtisodiy tizimdir. Bozor iqtisodiyoti sharoitida narxlar markaziy davlat rejalashtirish tomonidan emas, balki bozordagi xaridorlar va sotuvchilarning o'zaro munosabatlari bilan belgilanadi. Raqobat, tadbirkorlik, resurslarga xususiy mulkchilik bozor iqtisodiyotining asosiy belgilaridir deb aytib o'tadi iqtisod fanlar doktori Yulduz Pirnazarovna o'z ma'ruzalarida.

Bozor iqtisodiyotiga o'tish – an'anaviy va rejali buyruqbozlik tuzumidagi iqtisodiy munosabatlardan bozor munosabatlarga o'tish jarayoni. Bu jarayon iqtisodiy zarurat, chunki an'anaviy yoki rejali buyruqbozlik tizimlari barqaror iqtisodiy taraqqiyotni va xalq farovonligini ta'minlay olmay qoladi hamda Bozor iqtisodiyotiga o'tish orqali iqtisodiy ravnaqqa erishish yo'li tanlanadi. Tarixan bozor iqtisodiyotiga o'tishning uch yo'lini ko'rsatish mumkin: 1) an'anaviy natural xo'jaligi iqtisodiyotidan Bozor iqtisodiyotiga o'tish; 2) qoloq va mustamlaka xarakteridagi iqtisodiyotdan bozor iqtisodiyotiga o'tish; 3) rejali buyruqbozlik iqtisodiyotdan bozor iqtisodiyotiga o'tish. Shunga ko'ra bozor iqtisodiyotiga o'tish ning ilk klassik modeli; mustamlakachilik zulmidan ozod bo'lgan Osiyo va Afrika mamlakatlari modeli; sobiq sotsialistik mamlakatlar modeli mavjud. Klassik model eng ko'hna model sifatida Yevropa mamlakatlariga xos bo'lgan. Bu yerda bozor iqtisodiyotiga o'tish ko'p bosqichli bo'lib, asrlar davom etgan tabiiytarixiy jarayon

shaklida kechgan. Dastlab an'anaviy natural xo'jalik mayda tovar xo'jaligiga, bu esa o'z navbatida asov bozor iqtisodiyomura aylangan. Bozor iqtisodiyotiga o'tish ga xos bo'lgan qonuniyatlar Yevropa mamlakatlarida dastlabki sinovdan o'tgan. Osiyo va Afrika mamlakatlari modelini amalga oshirish to'plangan tarixiy tajribaga tayandi: an'anaviy xo'jalikni bozor xo'jaligiga aylantirish mustamlakachilik zulmi sharoitida metropoliyalar ta'sirida boshlandi va ular manfaatiga xizmat qildi, bu jarayon sun'iy ravishda to'xtatilmay, aksincha mamlakatlar ozodlikka erishgan sharoitlarda ham davom etdi, bozor munosabatlari o'z tabiatiga moye tushadigan iqtisodiy zamindan – xususiy mulkchilikdan o'sib chikdi, chet elning moddiy va moliyaviy yordamiga tayandi. Bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayoni tarixiy sakrash shaklida, ya'ni Yevropa uchun muqarrar bo'lgan tarixiy bosqichlarni o'tamay, ularni chetlagan holda an'anaviy iqtisodiyot yoxud rivojlanmagan bozor xo'jaligidan uning rivojlangan shakliga o'tish sari bormoqda.

Bozor iqtisodiyotiga o'tishning eng so'nggi modeli sobiq sotsialistik mamlakatlar modeli bo'lib, o'tish bu mamlakatlarda rejalibuyruqbozlik iqtisodiyotini qayta qurish asosida bormoqda. Sobiq sotsialistik mamlakatlarda bozor iqtisodiyotiga o'tishning dastlabki shartsharoiti har xil, shunga ko'ra aholi orasida bozor ko'nikmalari ham turlicha darajada saqlangan. Bu mamlakatlarda rejali buyruqbozlik xo'jaligidan bozor iqtisodiyotining zamonaviy taraqqiy etgan shakliga utiladi. O'tish jarayoni tez kechadi, chunki bu sotsializm davridan qolgan moddiy bazaga, malakali ish kuchiga va ilmiy texnikaviy salohiyatga tayanadi. Sobiq sotsialistik mamlakatlarda bozor iqtisodiyotiga o'tish ulardan ba'zilarining davlat mustaqilligini ta'minlash bilan birgalikda kechmoqda. Bu MDH mamlakatlariga xos. Bozor iqtisodiyotiga o'tish keng va teran bozor islohotlarini talab qiladi. O'zbekistonning bozor iqtisodiyotiga o'tish ham milliy mustaqillik va keng ko'lamli bozor islohotlarining o'tkazilishi bilan amalga oshirilmoqda.

Har birimiz bozor haqida ko'p marta eshitganmiz. Bolaligimizdan bozorning bevosita ishtirokchisiga aylanganmiz va bizning xohish-istaklarimizdan qat'iy nazar butun umrimiz davomida bozorning bir bo'lagi bo'lib qolamiz. Bozor nima ekanligini yaxshi bilishimizga qaramay, unga aniq ta'rif berishga qiynalishimiz mumkin. Bu haqda fikr-mulohazalar yuritishdan avval, iqtisodchi-olimlar tomonidan bozorga berilgan ta'riflarga e'tiboringizni qaratmoqchimiz. Bozorning eng soda va nazarimizda eng tushunarli ta'rifi: Bozor — sotuvchi va xaridor uchrashadigan joy.

Endi ozgina qiyinrog'ini ko'ramiz: Bozor- bu xaridorlar bilan sotuvchilar o'rtasidagi iqtisodiy aloqalar, ularni bir-biriga bog'laydigan mexanizmdir.

Bozorning murakkab ta'rifi: Bozor — iqtisodiyotda shaxslarning maqsadli-nafsiy xohish-istaklari ila naf va manfaatlari sari yetaklovchi imkoniyatlari doirasida tartiblashtirilgan refleksiv harakatlari evaziga turli(ijobiy yoki salbiy) samara darajasida ob'yektiv sodir bo'luvchi bozor tovarlari bo'yicha iqtisodiy-huquqiy munosabatlari muhiti bo'lib, unda taraflarning nafsiy manfaatlari talab va taklif asosida shakllanadigan ob'yektiv narxlarda qondiriladi.

Yuoqidagini anglash qiyonroq bo'lsa-da, u bozor tushunchasini kengroq ochib beradi. Hozirgi paytda, ayniqsa, bir-biri bilan bog'lanib ketgan, integratsiyalashgan bozor sharoitida, qanday tovar ishlab chiqarish kerakligi, qancha, kim uchun va qaysi hududda ishlab chiqarish kerakligi haqida ma'lumotning yagona manbasi-bozordir. Bozor bilan hisoblashmagan xaridor va sotuvchi yutqazadi. Puldan yutqazadi! Puldan ajralish eng katta qyg'u bo'lgan zamonda, bozorga e'tiborsiz bo'lmoqlik- «o'lim» demakdir.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, bozor iqtisodiyoti - bu ishlab chiqarish, investitsiyalar va taqsimlash to'g'risidagi qarorlar bozordagi talab va taklifning o'zaro ta'siriga asoslangan tizimdir. Bu samaradorlik va iqtisodiy o'sishga olib keladigan individual erkinlik, raqobat va innovatsiyalarga imkon beradi. Biroq, uning daromadlar tengsizligi, monopoliya va atrof-muhitning buzilishi kabi kamchiliklari ham bor. Umuman olganda, bozor iqtisodiyoti dunyoning ko'plab mamlakatlarida iqtisodiy rivojlanish va farovonlikni ta'minlovchi asosiy kuch bo'lib kelgan.

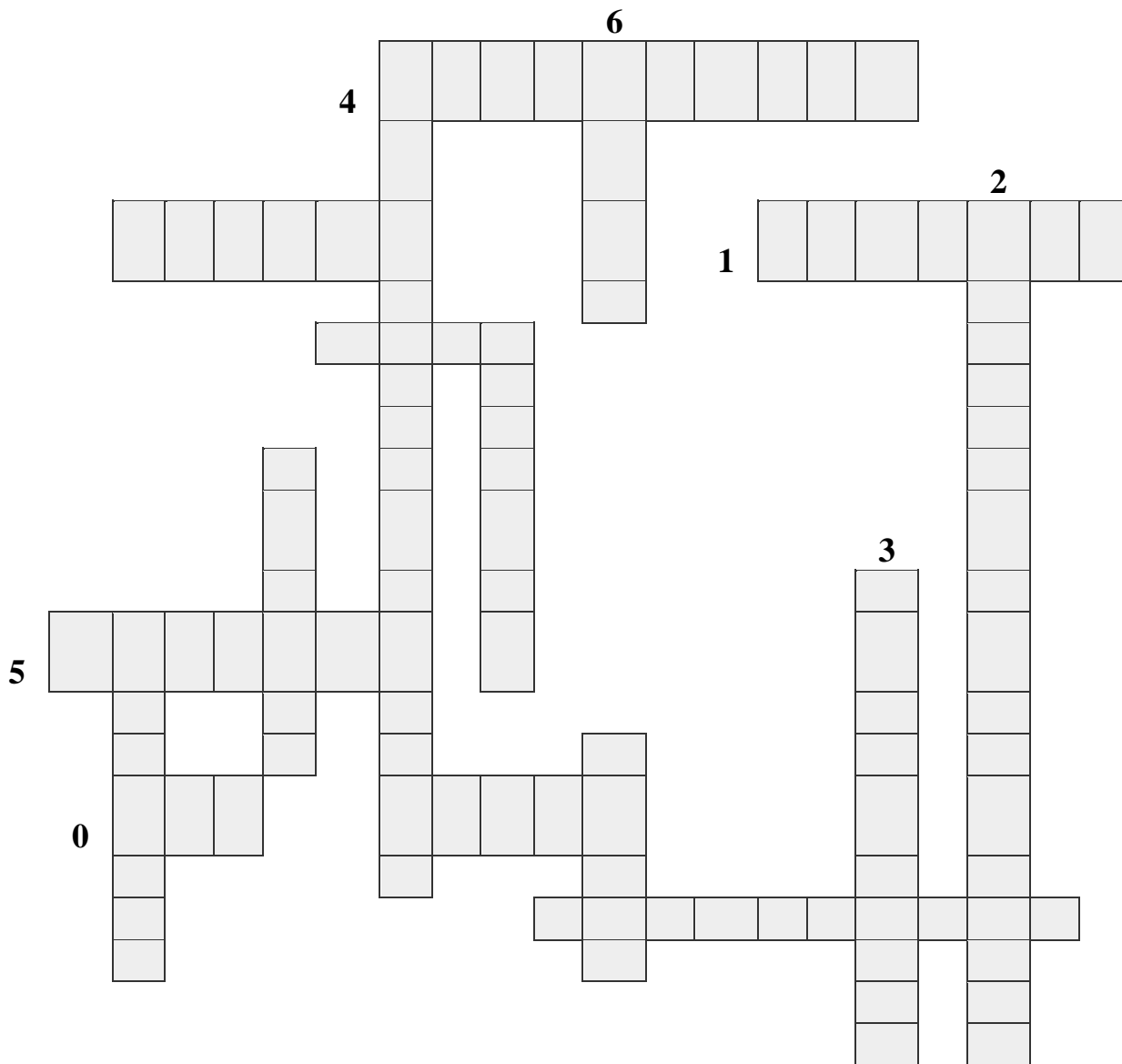
Quyidagi tayyorlangan krasvord bozor iqtisodiyoti mavzusiga oid tuzilgan:

1. deb aytilgan joyda odamlar tovarlarni sotib oladilar va sotish uchun kerak bo'lgan narsalarni topish mumkin bo'ladi.
 2., tovar yoki xizmatni sotib olish va sotishning umumiy jarayoni yoki faoliyatini ifodalaydi.
 3., tovar qiymatining puldagi shakli.
 4., iqtisodiyotning bir sohasida tanho hukmronlik; bozorni tashkil etish shakli.
 5., bu to'lov evaziga biznesdan tovarlar yoki xizmatlar sotib oladigan shaxs yoki yuridik shaxs.
 6., xom ashyo yoki resurslarni iste'molchilarga sotiladigan tayyor mahsulotga aylantirishni o'z ichiga oladi.
 7., tovar yoki xizmatlarni pulga almashtirishni anglatadi.
 8., xalqaro savdoning asosiy jihati bo'lib, mamlakatlarga ichki bozorda mavjud bo'lmagan mahsulotlar va resurslardan foydalanish imkonini beradi.
 9., tovarlar yoki xizmatlarni sotish yoki savdo qilish uchun boshqa davlatga jo'natish aktini anglatadi.
 10., tovarlar va xizmatlarni sotib olish kabi operatsiyalarni osonlashtirish uchun ishlatiladigan ayirboshlash vositasi.
 11. Korxonalar mijozlar uchun bir-biri bilan raqobatlashadigan tizim?
 12. Narxlar talab va taklif tomonidan belgilanadigan tizim?
 13. Ishlab chiqarish vositalariga shaxslar egalik qiladigan va ularni boshqaradigan iqtisodiy tizim?
 14. Tovar yoki xizmatlar sotib oluvchi shaxs yoki tashkilot?
 15. Bozor iqtisodiyotiga o'tish ga xos bo'lgan qonuniyatlar
- mamlakatlarida dastlabki sinovdan o'tgan.

16.moddiy va ma'naviy ne'matlarning muayyan kishilar egaligida bo'lishi va ular tomonidan o'zlashtirilishidir.

KRASSVORD

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Olimjonov. O. «Bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida soliq siyosati». «Xayot va iqtisod». 1992 y.
2. www.mineconomy.uz - O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy Taraqqiyot va Kambag'allikni Qisqartirish Vazirligi rasmiy veb-sayti.
3. "The Role of Innovation in Transitioning from Natural Production to Manufactured Goods" - Bu adabiyot, innovatsiyalar va yangi texnologiyalar bilan qanday ko'plab korxonalar uchun foyda va samaradorlik yaratishni tushuntiradi.
4. <https://worldlyjournals.com/index.php/IJSR/article/download/1302/1746>
5. <https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/742>

JAVOBLAR:

1.Bozor	9.Eksport
2.Savdo	10.Pul
3.Narx	11.Raqobat
4.Monopoliya	12.Bozor iqtisodiyoti
5.Xaridor	13.Kapitalizm
6.Ishlab chiqarish	14.Istemolchi
7.Sotish	15.Yevropa
8.Import	16.Mulk